

Nr 333.

Av herr **Domö m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten.

I proposition nr 222 anhåller Kungl. Maj:t om riksdagens yttrande angående avveckling av den allmänna omsättningsskatten. Enligt uttalande i ett vid propositionen fogat utdrag ur statsrådsprotokollet har statsrådet och chefen för finansdepartementet velat förorda en sådan avveckling från och med den 1 januari 1948.

Omsättningsskatten har för budgetåret 1946/47 beräknats ge en statsinkomst av 360 milj. kronor. Dess borttagande måste ses i sammanhang med nu aktuella krav på skattelättnader även inom den direkta beskattningens ram samt med de anspråk på statskassan som flera stora reformförslag på olika områden förväntas komma att ställa. Det föreligger därför otvivelaktigt ett behov av prövning rörande de statsfinansiella förutsättningarna under de närmaste åren, så långt det är möjligt att ställa några antagbara prognoser. För övrigt hava vid flera tillfällen önskemål framställts från olika håll om en planläggning av reformarbetet med hänsyn till vårt lands ekonomiska resurser. Det har på grund härav varit värdefullt, att den nu föreliggande propositionen icke begränsats till att avse uteslutande frågan rörande omsättningsskattens borttagande, utan att diskussionen vidgats till att omfatta de allmänna finanspolitiska spörsmålen under den närmaste framtiden.

Innan vi gå närmare in på finansministerns synpunkter och rekommendationer, vilja vi understryka, att vi för vår del ansluta oss till de stora riktlinjerna för det pågående sociala reformarbetet. Vi hävda också, att undervisningsväsendet måste förbättras. Även jordbrukets rationalisering och en ekonomisk utjämning mellan landsbygd och stad tillhöra de problem som måste lösas. För var och en står det klart, att viktiga uppgifter föreligga också på andra betydelsefulla områden.

Samtidigt vilja vi betona, att statens åtgärder måste sättas in vid sådan tidpunkt och på ett sådant sätt, att det ekonomiska framåtskridandet icke försvåras. Detta måste fastmera stimuleras, om de många reformerna skola bli av bestående värde och vila på hållbara samhällsekonomiska grund-

valar. Ett hänsynstagande till denna sida av problemet innebär icke någon negativ inställning utan är tvärtom uttrycket för en fast vilja att nå positiva resultat, som varaktigt kunna lända vårt folk till gagn.

Från sådana utgångspunkter anse vi, att diskussionen rörande de närmaste årens budgetpolitik i första hand måste taga sikte just på de allmänna ekonomiska förutsättningarna för reformpolitiken samt möjligheterna att påverka utvecklingen i önskvärd riktning.

Finansministern har byggt sina antaganden i fråga om statsinkomsterna under tiden till och med budgetåret 1951/52 på vissa beräkningar av nationalinkomstökningen. I dessa redovisas tre alternativ, av vilka det gynnsammaste skulle medföra en ökning mellan 1944 och 1951 av 22 procent, det måttligt optimistiska alternativet av 17 procent och det ogynnsamma alternativet av 11 procent av 1944 års nationalinkomst. För statsinkomsterna exklusive krigskonjunkturskatten och omsättningsskatten, vilka antagits vara avvecklade före periodens slut, skulle detta enligt grunderna för beräkningarna i propositionen innebära en ökning 1951/52 med respektive omkring 710, 562 och 361 miljoner kronor.

Finansministern har för sin del velat räkna med det mest gynnsamma alternativet. Med hänsyn till den nettoökning av statsutgifterna som innefattas i hans överväganden skulle detta medföra ett överskott å budgeten 1951/52 om 160 miljoner kronor. Om emellertid den allmänna ekonomiska utvecklingen skulle följa det här ovan nämnda måttligt optimistiska alternativet, skulle detta överskott under antagande av samma statsutgifter så gott som helt försvinna. Vid det ogynnsamma alternativet skulle överskottet förlyftas i ett underskott om ca 450 miljoner kronor. Härav framgår, huru starkt beroende finansministerns utgiftsprogram är av att den ekonomiska utvecklingen verkligen kommer att följa det mest optimistiska alternativet i beräkningarna.

I propositionen framhålles, att den beräknade statsinkomsten bör bli verklighet om grundantagandet rörande den ekonomiska utvecklingen är riktigt, men att möjligheten av en försening får tagas i betraktande. Finansministern är i händelse härav beredd att taga risken av en underbalansering. Till sin innebörd är emellertid en sådan försening detsamma som ett av de mindre gynnsamma alternativen för utvecklingen. Därmed måste man räkna med hänsyn bland annat till de nu rådande ovissa politiska och ekonomiska förhållandena ute i världen. Försiktigheten bjuder därför att riksdagen icke nu binder sig för så stora nya och bestående utgifter att en smidig anpassning efter en mindre gynnsam inkomstutveckling svårligen kan ske. Detta har givetvis också betydelse med hänsyn till nu ifrågasatta förändringar på inkomstsidan. När riksdagen fattar ståndpunkt till de nu diskuterade utgiftsbehoven, bör den vara förvissad om att täckning därför finnes genom löpande statsinkomster, så att underbalansering undviks.

Om sådana möjligheter till anpassning efter mindre goda förutsättningar finnas, är det icke förenat med samma risker att i sina bemödanden räkna med en gynnsam utveckling. Vårt lands egna naturliga resurser berättiga till detta, men en sådan utveckling sker icke oberoende av våra egna åtgärder. För statens vidkommande måste finans- och näringspolitiken utformas på ett sådant sätt att de krafter som verka i riktning mot en ekonomisk expansion och ökad produktivitet icke hämmas utan främjas.

En av huvudbetingelserna för en sådan expansion är givetvis att utrikeshandeln får en vidgad omfattning på ett sådant sätt att en ökad export också får till följd en ökad import av för landet nödvändiga varor. Därvidlag måste vi räkna med svårbedömbara faktorer, som ligga utanför våra egna kontrollmöjligheter. Däremot är det i andra hänseenden möjligt att skapa gynnsamma betingelser för ett ekonomiskt framåtskridande. Såsom i propositionen framhållits måste det finnas en god allmän atmosfär för företagsamheten. I det aktuella läget betyder detta enligt vår uppfattning framför allt, att tre mycket bestämda krav måste ställas på statsmakterna, nämligen *att* den enskilda företagsamheten beredes trygghet att under erforderlig frihet utveckla sin expansionskraft och att därmed hotet om vittgående statsdirigering och socialiseringsingrepp, vilket i vidaste utsträckning uppfattas såsom ett hot mot det fria näringslivets själva existens, undanröjes, *att* någon skärpning av det redan nu ytterst hårda skattetrycket icke ifrågasättes på någon punkt, utan att i stället skatterna i väsentlig mån successivt lättas, *samt att* penningvärdets stabilitet med kraft försvaras.

I fråga om den ekonomiska politiken förutsätter propositionen, att statsmakterna skola samordna arbetet för att bättre utnyttja naturtillgångar och arbetskraft samt för att främja en god lokalisering av företagen, jordbrukets rationalisering, kommunikationsväsendets utbyggnad och den industriella företagsamheten, »allt betraktat som delar av en stor uppgift, där landsbygdens frågor inta en framskjuten plats och utvägar sökas att förena intresset av ett livskraftigt jordbruk med behovet av vidgat utrymme för andra näringsgrenar». Det framhålles, att detta arbete »måste tagas upp utan fördomar och inte får hindras av förutfattade meningar om en gång för alla givna gränser för medborgarnas gemensamma företagsamhet».

Ovanstående uttalanden äro på sitt sätt betecknande för den oklarhet, som vidlåder den nuvarande regeringskursen på det ekonomiska området. Desamma kunna lika väl inrymma en omfattande och i detalj gående, statlig dirigering av produktionsmedlens användning som mera modifierade former av dylik dirigering.

För vår del hävda vi värdet av det fria och förtroendefulla samarbete mellan de offentliga organen och det enskilda näringslivet, som under gångna år framgångsrikt bedrivits. Denna fria samarbetslinje vilja vi även i fortsättningen fullfölja. Men vi motsätta oss bestämt en ekonomisk ord-

ning med vidsträckt statsdirigering av näringslivet. Vi äro övertygade om, att de bästa resultaten kunna uppnås i ett system, byggt på decentraliserad ledning och effektiv tävlan mellan skilda företag och företagsformer.

Den olust och otrygghet, som råder inom näringslivet till följd av ovissheten om regeringspolitikens verkliga avsikter i ekonomiskt hänseende, måste undanröjas. Den enskilda företagsamhet, på vilken det främst ankommer att skapa underlaget för fortsatt välståndsstegring och sociala reformer, måste få trygghet att arbeta på de fria betingelser, under vilka den är i stånd att effektivast fylla sin uppgift. Därest antagandena om en gynnsam nationalinkomstutveckling under perioden fram till 1951 skola infrå, är det därför nödvändigt att staten nöjer sig med att ange de allmänna förutsättningarna för produktionen och bereder näringslivet största möjliga frihet till självständigt handlande. Det var nämligen under frihet för enskild företagsamhet och under ett väsentligt lägre skattetryck än nu som vårt land kunde tillgodonjuta den allmänna ekonomiska expansion på 1930-talet, vilken man i propositionen velat lägga till grund för framtidsprognoserna.

I den offentliga debatten har upplysts, att regeringen tidigare ställt sig tveksam i frågan, huruvida omsättningsskatten nu borde borttagas eller icke. Denna tveksamhet synes oss också fullt förklarlig med hänsyn till de här ovan angivna olika alternativen för den beräknade utvecklingen av statsinkomsterna. Omsättningsskatten har i sin nuvarande utformning varit behäftad med allvarliga olägenheter, och önskvärdheten av dess slopande vid lämplig tidpunkt har vid skilda tillfällen understrukits av riksdagen. I anslutning till de allmänna överväganden, på vilka socialprogrammet grundas, kan heller icke förbises, att till stöd för omsättningsskattens upphävande kunna förebringas socialpolitiska motiv. Även vissa penningpolitiska synpunkter kunna anföras härför. Vid en avvägning mellan de skäl, som kunna tala för omsättningsskattens bibehållande ytterligare någon tid respektive för dess avskaffande vid den av finansministern föreslagna tidpunkten, hava vi ansett oss — under ovan angivna förutsättningar — böra förorda den senare linjen.

Av den direkta beskattningen kommer krigskonjunkturskatten att avvecklas inom den närmaste framtiden. Därmed undanröjes ett av hindren för en ökning av produktionen. Denna skatt har emellertid icke i främsta rummet varit betingad av statsfinansiella skäl utan snarare av andra med krigstiden sammanhängande förhållanden. En konsekvens av att dessa icke längre föreligga är att ifrågasvarande skatteform avvecklas.

Vad beträffar beskattningen i övrigt är det i samband med frågan rörande omsättningsskattens borttagande värt att lägga märke till den förskjutning som sedan förkrigstiden skett i förhållandet mellan de direkta och de indirekta skatterna. Medan skatterna på inkomst, förmögenhet och rörelse under tiden 1938/39—1945/46 ökats med över 200 procent hava un-

der samma tid övriga skatter, bortsett från automobilskattemedlen, ökats med cirka 160 procent. Ett borttagande av omsättningsskatten skulle under sådana förhållanden synnerligen kraftigt ytterligare rubba den hittills såsom normal ansedda balansen mellan direkt och indirekt beskattning, därest icke samtidigt en motsvarande lättnad sker i fråga om den direkta beskattningen.

Såväl omsättningsskatten som värnskatten och skärpningarna av övriga direkta skatter hava tillkommit under sådana förhållanden, att allmänheten ansett sig kunna betrakta dem såsom övergående, av krigsförhållandena betingade företeelser, vilka skulle avvecklas så snart dessa förhållanden upphört.

Redan på grund av nu nämnda omständigheter är det påkallat att i förevarande sammanhang upptaga till prövning, huruvida och i vad mån även en lättnad i det direkta skattetrycket kan komma till stånd. Detta är så mycket nödvändigare, som inkomst- och förmögenhetsskatternas höjd i särskild grad inverka på företagsamheten och sparandet, d. v. s. på framstegstakten i samhällsekoniskt avseende. Samtidigt måste beaktas, att nu gällande skattesystem fått en sådan utformning, att det motverkar företagsamheten. Det är därför angeläget att sådana omläggningar av detta system genomföras, att det i stället för att hindra stimulerar igångsättandet av nya företag.

Finansministern har sett sig nödsakad att beakta de allt starkare kraven om sänkning av de direkta skatterna. Endast såtillvida är han emellertid beredd att tillmötesgå dessa anspråk att han sänker inkomst- och förmögenhetsskatten för vissa inkomstgrupper med 100 milj. kr. Samtidigt räknar han med att återtaga detta belopp genom skärpning i olika former av beskattningen av sparmedel samt å företagsamheten.

Enligt vår uppfattning måste en skattelindring komma till stånd icke endast genom borttagandet av omsättningsskatten utan därjämte genom en för alla medborgare påtaglig sänkning av de direkta skatterna. En sådan sänkning kommer till alldeles övervägande del de små inkomsttagarna och medelklassen till godo.

En verklig minskning av det direkta skattetrycket är jämväl en viktig betingelse för att full och effektiv sysselsättning skall kunna upprätthållas och den ekonomiska utvecklingen under den avsedda perioden fram till och med 1951 få ett gynnsamt förlopp. Såsom framhålles i en vid propositionen fogad promemoria förutsätter nämligen en gynnsam atmosfär för företagsamheten bland annat goda vinstutsikter. Ju mera staten genom beskattningen lägger beslag på företagsamhetens resultat desto snävare bli möjligheterna att räkna med sådana utsikter. Av dessa skäl får icke heller den tilltänkta lättnaden i den direkta beskattningen tagas igen i form av ökat skatteuttag från andra direkta skatteällor. Det är icke en omfördelning av

det direkta skattetrycket, utan en effektiv nettominskning av detsamma, som nu måste eftersträvas.

Därest man, som finansministern förutsätter, på en gång slopar omsättningsskatten, vilken i runt tal ger 350 milj. kr., torde icke utrymme samtidigt kunna beredas för den lika stora sänkning av den direkta beskattningen, som vi anse önskvärd. Till den del ifrågavarande sänkning icke kan förverkligas i samband med omsättningsskattens upphävande bör den därför genomföras successivt under följande budgetår, så att inom en icke alltför lång tidrymd balansen mellan de direkta och indirekta skatterna återställts.

Det ur statsfinansiell synpunkt relativt gynnsamma resultatet av finansministerns beräkningar beror — förutom på antagandet om en fördelaktig nationalinkomstökning — i väsentlig mån på vissa av honom beräknade besparingar å nuvarande statsutgifter samt på att han anser vissa kostnader kunna föras utanför balanseringsramen. Besparingarna avse de allmänna livsmedelsrabatterna, prisreglerande åtgärder på jordbrukets område, försvaret samt extra avskrivningar å kapitalmedelsförluster, allt motsvarande tillhoppa 525 milj. kr. Utanför balanseringsramen hava förts nuvarande kostnader för arbetsmarknadsreglerande åtgärder, 25 milj. kr., liksom också vissa av finansministern själv förutsatta nya utgifter under de närmaste åren för reformer på ecklesiastikdepartementets område å ca 100 milj. kr. samt för jordbrukets rationalisering, säkerligen minst 50 milj. kr.

Som ett led i de olika befolkningspolitiska åtgärder, som från vårt håll förordats, har även införandet av ett system med kontanta barnbidrag föreslagits. I likhet med finansministern anse vi att denna reform tillsammans med folkpensioneringen representerar det avsnitt av det stora socialprogrammet, vars genomförande i första hand bör ifrågakomma. Systemet med barnbidrag bör emellertid enligt vår uppfattning vara så konstruerat, att det bidrager till att ge barnfamiljerna i resp. inkomstgrupp en någorlunda likvärdig standard i förhållande till de inkomsttagare i samma inkomstgrupp, vilka icke ha något personligt ekonomiskt ansvar för den kommande generationens fostran. Från denna utgångspunkt synas allvarliga invändningar kunna göras mot tanken att kombinera barnbidragens genomförande med ett generellt slopande av de skattefria barnavdragen. En sådan ordning kommer icke att skapa den ekonomiska rättvisa åt barnfamiljerna, som bör eftersträvas. Många familjeförsörjare, vilka i inkomsthänsende tillhöra de redan nu hårt skattetyngda mellanskikten, skulle härigenom endast få ett obetydligt nettotillskott till inkomsten och i vissa fall till och med få vidkännas en nettoförlust.

Redan på grund härav anse vi det icke tillrådligt, att riksdagen binder

sig för den linje i fråga om barnbidragen, som skisserats i Kungl. Maj:ts proposition. Härtill kommer emellertid att den uppskattning av de ekonomiska konsekvenserna vid ett borttagande av de skattefria barnavdragen, varpå propositionen bygger, icke utan vidare synes kunna godtagas. Den från barnbidragens bruttokostnad (270 milj.) avdragna besparing (70 milj.), som enligt propositionen skulle framkomma, om man slopade barnavdragen, har beräknats i överensstämmelse med familjebeskattningsakkunnigas på 1940 års skatteunderlag och taxerade inkomst byggda siffror. Med tanke på den taxerade inkomstens starka ökning sedan 1940 torde numera ett större antal barnfamiljer än förut vara i stånd att utnyttja rätten till skattefria barnavdrag. En omräkning av vad dessa avdrag verkligen betyda synes behövlig och skulle av allt att döma medföra resultatet, att barnavdragen innebära en betydligt större lättnad för barnfamiljerna än 70 milj. kronor. För dem måste verkan av avdragens borttagande numera vara långt mera kännbar än vad som framgår av propositionen.

Vad sålunda anförts leder enligt vårt förmenande till slutsatsen, att en kompletterande utredning bör göras för att få förutsättningarna för en tillfredsställande lösning av barnbidragsfrågan fullt klarlagda.

Liksom beträffande folkpensioneringen föredraga vi även när det gäller barnbidragen en sakligt bättre reform, även om den skulle bli något kostsammare, framför en, låt vara något billigare reform, vilken redan vid starten är behäftad med konstitutiva svagheter.

I propositionen har finansministern utgått ifrån att livsmedelsrabatterna icke skulle behöva bibehållas, sedan bl. a. barnbidragen införts, en uppfattning, till vilken även vi ansluta oss. I avvaktan på den ytterligare utredning beträffande barnbidragen, som är erforderlig och som jämväl måste innefatta spörsmålet om vid vilken tidpunkt de ekonomiska betingelserna kunna antagas föreligga för realiserande av den sakligt bästa lösningen i denna fråga, kunna likväl icke livsmedelsrabatterna utan allvarlig olägenhet borttagas, i vad de beröra barnfamiljerna. Det synes oss därför riktigest, att den besparing, som uppstår genom livsmedelsrabatternas slopande för barnen, användes till barnbidrag åt de mest behövande barnfamiljerna. För detta ändamål borde förslagsvis ett belopp å 25 miljoner kronor ställas till förfogande i staten för senare hälften av budgetåret 1947/48 och 55 miljoner kronor för 1948/49. En lösning efter denna linje synes möjlig som ett provisorium, tills ett utarbetat förslag om bidrag åt barnfamiljerna kan genomföras utan att en väsentlig del av kostnaden härför måste tagas igen på annat sätt av i stort sett samma familjer.

Vad ytterligare angår de av finansministern beräknade besparingarna på driftbudgetens utgiftssida kunna icke ur principiell synpunkt invändningar göras gentemot förslaget om en avlyftning av kostnaderna för jordbruksregleringen, om jordbruket i motsvarande mån erhåller bättre pro-

duktpriser. Däremot kunna vi icke instämma i uttalandena rörande försvarets kostnader.

Beskrifningarna å försvarshuvudtiteln hava av finansministern beräknats till följande belopp i förhållande till utgifterna 1946/47, nämligen budgetåren 1947/48 och 1948/49 100 miljoner kr. samt budgetåren 1949/50, 1950/51 och 1951/52 250 milj. kr. Några ur försvarets synpunkt sakligt grundade motiv för dessa beskrifningar ha icke anförts. Strängt taget hava de väl planerats uteslutande för att bereda utrymme för ett genomförande av de nu aktuella reformerna på andra områden samt ett borttagande av omsättningskatten. Finansministern har med andra ord placerat försvarskostnaderna i toppen av utgiftspyramiden såsom en post, vars storlek skulle bestämmas av utgiftskravens omfattning på andra huvudtitlar. Skulle det visa sig nödvändigt att hålla försvarsutgifterna vid en högre nivå än finansministern beräknat, avser han att skärpa den direkta beskattningen.

Det är givetvis av vikt, att försvarets kostnader, så snart detta kan ske utan åsidosättande av kraven på en nödvändig effektiv militär beredskap, bringas ned. Alla möjligheter till besparingar böra tillvaratagas, när det gäller IV huvudtiteln lika väl som i fråga om andra huvudtitlar. Erfarenheterna från 1939—40, den alltjämt rådande osäkerheten ute i världen samt vårt lands numera väsentligt ändrade utrikespolitiska läge giva emellertid knappast någon antydning om möjligheter att skära ner anspråken på försvarets effektivitet. De sociala reformerna böra icke köpas på bekostnad av den säkerhet som ett starkt försvar dock innebär för rikets oberoende. Det kan vidare knappast vara riktigt att föregripa den pågående försvarsutredningen och bestämma en kostnadsram för de militära utgifterna utan hänsyn till militärpolitiska saksakal och överväganden. Slutligen bör det understrykas, att finansministern själv uppenbarligen räknar med möjligheten att den av honom antagna utgiftsminskningen kommer att utebli, varigenom den uppkomna luckan finge täckas medelst en skärpt direkt beskattning. På så sätt skulle förmånen av de i utsikt ställda skattelättnaderna i väsentlig mån elimineras.

I förslaget till riksstat för 1946/47 hava försvarets kostnader upptagits till sammanlagt 939 miljoner kronor, däri inberäknat 39 miljoner kronor för avskrivningar å kapitalinvesteringar. I denna summa ingå bland annat 30 miljoner kronor för avveckling av beredskapen. Enligt vår uppfattning bjuder försiktigheten att man i nuvarande läge och innan den pågående försvarsutredningen framlagt sina resultat icke räknar med annan minskning på försvarshuvudtiteln än med sistnämnda belopp för avveckling av beredskapen.

Såsom här ovan antytts har finansministern räknat med att under de närmaste åren kunna föra mycket stora utgifter »utanför balanseringsramen». Enligt hittills vedertagen uppfattning innebär detta en underbalansering av

budgeten. Därmed har ett problem rullats upp, som under de senaste månaderna intagit en framskjuten plats i de finanspolitiska diskussionerna, nämligen huruvida och i vad mån en fortsatt underbalansering av budgeten kan förenas med kravet på en sund statshushållning.

Rent principiellt har finansministern angivit sin ståndpunkt på följande sätt: »Kravet på balans mellan inkomster och utgifter på driftbudgeten upprätthålles. Om utgifter av det slag, som kallats indirekt räntabla, läggas utanför balansen för finansiering med lånemedel, får det ske endast i sådana enstaka och begränsade fall, som kunna innefattas under en enkel och därför hållbar regel. Slutligen synes det inte möta alltför stora betänkligheter att under något eller några övergångsår tillåta begränsade underskott, om grundad anledning finnes att förutsätta en därefter inträdande balans.» Något försök att ange någon »enkel och därför hållbar regel» för bedömandet av sådana fall då lånefinansiering skulle få ske beträffande »indirekt räntabla» utgifter har emellertid icke gjorts. Finansministern har endast konstaterat att nuvarande kostnader för arbetsmarknadsreglerande åtgärder, 25 miljoner kronor, samt beräknade nya utgifter på ecklesiastikdepartementets område, 100 miljoner kronor, och för jordbrukets rationalisering på 50 miljoner kronor höra till den i ovannämnda regel avsedda kategorien utgifter.

Faran med en sådan bedömningsmetod måste enligt vår uppfattning vara att den öppnar mycket stora möjligheter för godtyckliga avgöranden samt att den undan för undan ger upphov till nya allt större avskrivningsbehov och därigenom i sin mån försvårar möjligheterna att åter uppnå balans i budgeten. Härvidlag kan man åberopa en annan, alldeles riktig synpunkt, som uttalats av finansministern: »Om en underbalansering på t. ex. 100 milj. kr. godtages utan annan motivering än att sträng balansering inte kan visas vara nödvändig, har man svårt att avvisa ytterligare 50 eller 100 eller 150 milj. till uppenbarligen nyttiga ändamål.»

Allt talar för att det just nu och sannolikt inom de närmaste åren är av största vikt, att statsmakterna vårda sig om en av sina allra främsta ekonomiska uppgifter, att försvara penningvärdet. En av de mest betydelsefulla reservationerna, som av professor Lundberg knutits till de av honom i bilaga till propositionen verkställda nationalinkomstberäkningarna för tiden till och med 1951, syftar just på riskerna av en inflatorisk prisutveckling. Under det nu rådande tillståndet med utomordentligt kännbar brist på arbetskraft, knappa varutillgångar på många områden, svårigheter för det internationella varuutbytet samt fortgående lönerörelser är det nödvändigt att iakttaga den yttersta försiktighet och avhålla sig från åtgärder som kunna utgöra ett stöd för tendenserna till ytterligare penningvärdeförsämring. Detta är enligt vår uppfattning en förutsättning för att vi överhuvud skola kunna räkna med ett ekonomiskt framåtskridande som ger utrymme åt så

betydelsefulla och kostnadskrävande sociala reformåtgärder som nu stå på dagordningen. Det kan icke vara någon mening med att genom socialpolitiska åtgärder öka de ekonomiska förmånerna exempelvis för folkpensionärerna, om finanspolitiken i övrigt för med sig att värdet av dessa förmåner mera eller mindre kraftigt förminskas genom penningvärdeförsämring. På grund av vad sålunda anförts måste vi avvisa finansministerns förslag att utan någon objektivt klar och hållbar gränsdragning för en sådan finansieringsmetod grunda en väsentlig del av reformprogrammets genomförande på en underbalansering av budgeten.

Under de av oss ovan angivna förutsättningarna ha vi ansett oss kunna räkna med, att en gynnsam ekonomisk utveckling skall vara möjlig. Vi ha med denna utgångspunkt gjort vissa beräkningar rörande de närmaste årens inkomst- och utgiftsstaten för statsverket. Det har syntts oss riktigast att i första hand undersöka det statsfinansiella läget för de närmaste budgetåren, d. v. s. för 1947/48 och 1948/49, då vanskligheten i beräkningarna för framtiden antagligen förstoras, ju längre fram i tiden de utsträckas. För de därefter följande budgetåren fram till 1951/52 ha mera schematiska uppskattningar gjorts, som bygga på oförändrat gynnsamma antaganden. Detta har syntts oss vara en mera praktisk metod, då tiden fram till år 1949 bör ge många tillfällen att bekräfta eller korrigera riktigheten av nu gjorda antaganden och att sålunda mera hållbart bedöma utsikterna för den därefter kommande tidsperioden. Nya förutsättningar borde alltså finnas att vid denna senare tidpunkt sakligt bedöma möjligheterna att erhålla utrymme för ytterligare utgiftsökningar.

Vi få därför framlägga nedanstående beräkningar avseende budgetåren 1947/48 och 1948/49.

Därvid har antagits,

att omsättningsskatten upphör fr. o. m. 1 januari 1948,

att folkpensionsreformen genomföres fr. o. m. 1 januari 1948 och

att budgeten balanseras, varvid dock ett mindre underskott det ena året kan tillåtas, om ett överskott året *dessförinnan* uppkommit, vilket överstiger underskottet.

Nedan göres en sammanställning av de beräknade utgifterna för 1947/48 och 1948/49 med en förklaring till varje huvudtitel och av de beräknade inkomsterna med en kommentar till de olika posterna, varvid som jämförelse medtagits det nu framlagda statsförslaget för år 1946/47.

Beräkning av utgifterna för budgetåren 1947/48 och 1948/49.

Utgifter:

	46/47	47/48	48/49
		Milj. kr.	
Huvudtitel			
I, II, III, VII, X, XIII, XIV	161	161	161
VI (utom automobilskattemedel)	43	43	43
IV	900	870	870
V	681	910	1 145
		(681—6+10+ +200+25)	(681—11+20+ +400+55)
VIII	372	432	452
		(372+60)	(372+80)
IX	308	218	113
		(308+5—50—45)	(308+10—110—95)
XI	27	17	—
XII + löneregleringen	105	205	205
		(105+100)	(105+100)
	<hr/> 2 597	<hr/> 2 856	<hr/> 2 989
Luftfartsfonden	3	3	3
Riksgäldsfonden	305	305	305
Avskrivningar	174	175	25
	<hr/> 3 079	<hr/> 3 339	<hr/> 3 322

Beräkning av inkomsterna för budgetåren 1947/48 och 1948/49.

Inkomster:

	46/47	47/48	48/49
		Milj. kr.	
Inkomster av statens kapitalfonder, Uppbörd i statens verksamhet, Folkpensionsavgifter, Diverse inkomster		511	560
Indirekta skatter: ¹			
Tullmedel		150	200
Allmän omsättningsskatt	360	220	—

¹) exkl. automobilskattemedel.

Varuskatt	75	75	80
Trafikskatt	28	28	30
Accis å silke	5	5	5
Accis å margarin m. m.	15	15	20
Skatt å kaffe	32	32	35
Tobaksskatt	300	310	325
Skatter å sprit, vin och maltdrycker	429	439	450
Skatt å läskedrycker	14	14	15
Statlig nöjesskatt	17	17	20
	<u>360</u>	<u>+ 1 065</u>	<u>220</u>
			<u>+ 1 110</u>
			1 180

Direkta skatter:

Särskild skatt å förmögenhet	20	35	35
Stämpelmedel m. m.	90	95	95
Krigskonjunkturskatt	100	—	—
Inkomst- och förmögenhetsskatt samt värnsskatt	(1 262)		
	<u>930</u>	<u>1 470</u>	<u>1 540</u>
	<u>1 140</u>	<u>1 600</u>	<u>1 670</u>
	<u>2 716</u>	<u>3 270</u>	<u>3 410</u>
Allm. omsättningsskatt	360	220	—
	<u>3 076</u>	<u>3 490</u>	<u>3 410</u>
Skattelättnad	—	—75	—150
		<u>3 415</u>	<u>3 260</u>
Summa inkomster		3 415	3 260
Summa utgifter		3 339	3 322
Överskott resp. underskott		+76	—62

I, II, III, VII, X, XIII, XIV huvudtitlarna antagas i propositionen tillsammans erfordra 161 milj. kr., vilket belopp här förutsättes förbliva oförändrat.

VI huvudtiteln antages erfordra 43 milj. kr. av allmänna statsmedel i likhet med i propositionen. Från automobilskattemedel har sålunda bortsetts såväl på inkomst- som på utgiftssidan.

IV huvudtiteln har upptagits med ett belopp på 870 milj. kr. I jämförelse med statförslaget 1946/47 innebär detta en minskning med 30 milj. kr., motsvarande utgiften för beredskapens avveckling.

V huvudtiteln har upptagits med i runt tal 910 milj. kr. 1947/48. I statförslaget 1946/47 uppgår utgiftssumman till 681 milj. kr. Ökningen 229 milj. kr. består av 200 milj. kr. för folkpensioneringen, 10 milj. kr. för automatiska utgiftsstegringar och 25 milj. kr. för provisoriska barnbidrag. En antagen minskning för flyktinghjälpen och utlänningskommissionen har förutsatts kunna ske.

Utgifterna för arbetsmarknadens reglering 25 milj. kr. 1946/47, vilka i propositionen förts utanför balansen, ha här medtagits.

Staten för år 1948/49 upptager utgifter på 1 145 milj. kr. i runt tal. Jämfört med 1946/47 räknas med ca 11 milj. kr. i besparingar samt 400 milj. kr. för folkpensioner, 20 milj. kr. i automatiska utgiftsstegringar och 55 milj. kr. för provisoriska barnbidrag.

VIII huvudtiteln har ökats med 60 milj. kr. i staten 1947/48 och 80 milj. kr. i staten 1948/49 i förhållande till 1946/47, vilket överensstämmer med propositionen. Därutöver har i den senare räknats med en ytterligare utgiftsstegring av engångskaraktär på upp till 100 milj. kr. till år 1951/52, utan att tidpunkten för denna ökning närmare angivits. Den starka utgiftsstegringen redan de närmaste åren torde kunna motivera antagandet, att de omnämnda engångsutgifterna på denna huvudtitel skola komma först under periodens senare år. Bristen på utbildade lärarkrafter och den allmänna knappheten på byggnadsmaterial kommer förmodligen att hålla tillbaka takten i utgiftsstegringen. Under sådana omständigheter har det syntts berättigat att vänta med ställningstagandet till dessa utgifters finansiering till en senare tidpunkt.

IX huvudtiteln upptages i statförslaget för 1946/47 med 308 milj. kr. I propositionen ingår en automatisk utgiftsstegring på 5 milj. kr. årligen, vilken även här medräknats. Besparingarna på denna huvudtitel ha nåtts i enlighet med propositionens förutsättningar genom att en väsentlig del av kostnaderna för jordbruksregleringarna, 50 milj. kr. år 1947/48 och 110 milj. kr. 1948/49, få slå igenom i konsumentpriserna. Skillnaden mellan propositionens 105 milj. kr. och här gjorda besparingar på 110 milj. kr. förklaras av att anslaget för förmalningsersättningar på 10 milj. kr. i statförslaget 1946/47 antages helt ha avecklats till 1948/49. Livsmedelsrabatterna ha här liksom i propositionen antagits kunna bortfalla 1 januari 1948. Den del därav, som tillkommer barnen, ca 55 milj. kr. för helt år, har, som ovan angivits, överförts till V huvudtiteln.

Kostnaderna för jordbrukets rationalisering ha icke medtagits i våra beräkningar. Vi ha nämligen utgått ifrån att dessa kostnader i huvudsak böra bestridas av jordbruket självt genom prissättningen på dess produkter.

XI huvudtiteln. Det framgår icke tydligt av Kungl. Maj:ts proposition, huruvida folkhushållningsdepartementet kan upphöra. Vi ha vågat räkna med att så blir fallet till 1948/49.

XII huvudtiteln. För denna liksom för löne regleringen göras samma antaganden som i propositionen.

Beträffande *luftfartsfonden* och *riksgäldsfonden* räkna vi med samma utgifter som i propositionen.

I avsaknad av närmare uppgifter rörande sannolika *avskrivningsbehoven* under här ifrågasvarande period ha räknats med genomsnittliga årliga av-

skrivningar av 100 milj. kr. Med hänsyn till den stora plötsliga anspänningen på staten för år 1948/49 på grund av skattesänkningarnas och folkpensionsreformens genomförande har det synt oss rimligt att förlägga tyngdpunkten i avskrivningarna till år 1947/48, då inkomsterna enligt våra beräkningar komma att överstiga utgifterna med betydande belopp. Vi ha alltså förutsatt, att avskrivningarna kunna fördelas med 175 milj. kr. år 1947/48 och 25 milj. kr. år 1948/49, vilket ju skulle betyda avskrivningar på 200 milj. kr. för dessa två år. Därefter skulle avskrivningarnas belopp beräknas till 100 milj. kr. årligen.

Inkomsterna. För inkomsterna av statens kapitalfonder, uppbörd i statens verksamhet, folkpensionsavgifter och diverse inkomster ha samma antaganden gjorts som i propositionen, blott att inkomstsumman 560 milj. kr. antagits inflyta redan från och med år 1947/48. Ett bestämt stöd för detta antagande finnes i det faktum att de senaste tre åren ur dessa inkomstkällor inlutit 606 milj. kr., 566 milj. kr. och beräknas inflyta 561 milj. kr. innevarande budgetår.

För de *indirekta skatterna* är att anföra, att beräkningarna gjorts med stöd av riksräkenskapsverkets inkomstberäkning för budgetåret 1946/47 i bilaga till årets statsverksproposition. Någon annan mera anmärkningsvärd avvikelse från de beräkningar över dessa inkomstposter, som gjorts i nu framlagda proposition, föreligger inte utom för *tullarna*. I fråga om dessa har det med hänsyn till utrikeshandelns väntade uppgång från ett bottenläge under kriget och avspärrningen ansetts rimligt att räkna med en snabbare ökning under periodens förra år än under dess senare. *Omsättningskatten*, som i statsförslaget 1946/47 beräknats inflyta med 360 milj. kr. eller 30 milj. kr. per månad i genomsnitt, har under budgetåret 1947/48 beräknats till 180 milj. kr. för månaderna juli—december 1947 och 40 milj. kr. för januari 1948, vilken uppbörd hänförs till omsättningen under december månad 1947; summa 220 milj. kr.

Den *särskilda förmögenhetsskatten* och *stämpelmedlen* ha upptagits till samma belopp som i propositionen.

Den *statliga inkomst- och förmögenhetsskatten* har i våra beräkningar upptagits till 1 470 milj. kr. 1947/48 och 1 540 milj. kr. år 1948/49. I propositionen räknas med en inkomst år 1951 av 1 625 milj. kr., och ökningen antages äga rum i jämn takt från 1 262 milj. kr. 1946/47, vilket belopp enligt det gamla uppbördssystemet antagits inflyta budgetåret 1946/47 och med hänsyn till eftersläpningen på grund av nu gällande uppbördsförfarande avser skatten på 1945 års inkomster. De mot våra siffror jämförbara inkomsterna skulle för året 1947/48 vara ungefär 1 410 milj. kr. och 1948/49 ungefär 1 470 milj. kr.

Vi ha räknat med en något gynnsammare avkastning av dessa skatter vid oförändrad uttagsprocent och få som motiv härför anföra följande: Till

grund för propositionens inkomstberäkningar ligga vissa antaganden rörande nationalinkomstens utveckling. Den senare påverkar givetvis statsinkomsternas storlek vid oförändrade skattesatser. Emellertid föreligger icke någon fast relation mellan det för skatteinkomsterna direkt avgörande skatteunderlaget och nationalinkomsten. Medan den taxerade inkomsten visserligen utgör en relativt oförändrad andel av den beräknade nationalinkomsten — ungefär 70 % under perioden 1930—1945 — så har skatteunderlaget under samma tid stigit från ca 30,5 % av nationalinkomsten till ungefär drygt 40 % år 1945. Anledningen till denna förskjutning är, att de utnyttjade avdragen icke stigit i samma takt som ökningen av den taxerade inkomsten. Med visst fog kan därför antagas, att en fortsatt stegring av den taxerade inkomsten som följd av nationalinkomstökningen leder till en relativt sett allt större ökning av skatteunderlaget, i all synnerhet som den högsta summan av de teoretiskt möjliga ortsavdragen förmodligen kommer att nås redan i början av 1950-talet. År 1945 ha de utnyttjade ortsavdragen av riksräkenskapsverket uppskattats till 5 000 milj. kr. Så snart den övre gränsen för dessa nåtts, måste varje ökning av den taxerade inkomsten resultera i en motsvarande ökning av skatteunderlaget. I detta sammanhang måste följaktligen särskild hänsyn tagas till den sannolika framtida utvecklingen av skatteunderlaget och icke enbart till nationalinkomstökningen eller ökningen av den taxerade inkomsten.

Under tolvårsperioden för 1945, d. v. s. sedan år 1933, har skatteunderlaget genomsnittligen ökat med 410 milj. kr. årligen, trots att samtidigt summan av de utnyttjade ortsavdragen nära nog fördubblats från 2 691 milj. kr. till 5 000 milj. kr., vilket betyder en genomsnittlig årlig ökning av drygt 190 milj. kr. För år 1945 har skatteunderlaget beräknats till 7 065 milj. kr. På grund av uppbördsreformens genomförande tages skatten i framtiden ut på det faktiska skatteunderlaget vid samma tidpunkt. För andra halvåret 1947 och första halvåret 1948 bestämmer detta följaktligen statsinkomsternas storlek vid oförändrad uttagsprocent. Med hänvisning till vad som redan anförts rörande ortsavdragens sjunkande andel i den taxerade inkomstens ökning, har det synts vara försvarligt att räkna med en lika stor genomsnittlig ökning av skatteunderlaget per år i framtiden, som faktiskt förekommit under den närmast förflutna tolvårsperioden, d. v. s. drygt 400 milj. kr. Med ett skatteunderlag av i runt tal 8 000 milj. kr. 1947/48 och 8 400 milj. kr. 1948/49 skulle vid en debiteringssats av 19 procent, vilket något understiger det faktiska debiteringstalet för tiden 1940—45, utgörande i genomsnitt per år 19,2 procent, skatterna uträknas till 1 520 milj. kr. första året och 1 596 milj. kr. för andra året. Ehuru en av vinsterna med den nya uppbördsreformen antagits vara en sänkning av restantierna, vilka under sistnämnda period utgjort ca 40 milj. kr. varje år, bjuder försiktigheten att avdraga ett belopp av drygt denna storleksordning, tills erfaren-

heten fått visa det berättigade i en förmodad minskning av restantiebeloppet. Motionärerna ha följaktligen stannat för det antagandet, att skatterna under ifrågavarande budgetår komma att inflyta med 1 470 milj. kr. resp 1 540 milj. kr.

Skattelättnad. Den minskning av statsinkomsterna, som skulle bli följden av en sänkning av skattesatserna, kan rent tekniskt icke genomföras förrän från den 1 jan. 1948. I propositionen har föreslagits en sänkning av inkomstskatten med 100 milj. kr., vilken finansministern anser böra tagas igen genom en motsvarande höjning från andra håll inom den direkta beskattningens ram. Utifrån vår uppfattning om nödvändigheten av en generell lättnad i den direkta beskattningen, och icke en lättnad i *en* form av de direkta skatterna som återtages genom höjning i andra former av samma skattetyf, måste inkomstsidan sänkas med skattelättnadens hela belopp. Med hänsyn till att, såsom framhålles i propositionen, sänkningen av inkomstskatten bör ge en *märkbar* känsla av lättnad och då våra beräkningar visa, att det är möjligt att inom ramen för en i stort sett balanserad budget för dessa två år genomföra en skattelättnad om 150 milj. kr. för helt år, ha vi räknat med en minskning med detta belopp. Lättnaden i den direkta beskattningen skulle då bli 75 milj. kr. 1947/48 och 150 milj. kr. 1948/49.

Av ovanstående utgifts- och inkomstsammanställningar framgår, att inkomsterna år 1947/48 skulle komma att överstiga utgifterna med 76 milj. kr., medan år 1948/49 utgifterna skulle överstiga inkomsterna med 62 milj. kr. Under angivna gynnsamma antaganden skulle med dessa utgifts- och inkomstberäkningar förutsättningar föreligga för en balanserad budget under tiden fram till 1 juli 1949.

För tiden efter 1 juli 1949 har det syns oss vara förenat med alltför stora vanskligheter att göra detaljerade beräkningar av det slag som ovan framlagts. För att emellertid få en uppfattning om möjligheterna att balansera budgeten åren efter 1948/49 ha vi framräknat utgifterna under de antaganden som ovan gjorts för de olika huvudtitlarna och med hänsynstagande till de automatiska utgiftsstegringar, som anföras i propositionen. Utgiftssummorna skulle då få följande utseende i runda tal (milj. kr.):

1949/50	1950/51	1951/52
3 450	3 495	3 550

Framräknas även inkomsterna enligt ovan gjorda gynnsamma antaganden skulle budgeten bli jämnt balanserad år 1949/50, varefter ett överskott skulle uppkomma med ca 50 milj. kr. 1950/51 och 100 milj. kr. 1951/52. Under fortfarande enahanda antagande växer detta belopp år efter år så att mot mitten av 1950-talet betydande budgetöverskott skulle stå till stats-

makternas förfogande. Detta framväxande överskott bör enligt vår uppfattning disponeras på ett sådant sätt, att det ovan förutsatta direkta skattelättnadsprogrammet om 350 milj. kr. — varav efter minskningen å 150 milj. kr. 1948 skulle återstå 200 milj. kr. — genomföres undan för undan med förslagsvis 50 milj. kr. åt gången samtidigt som de olika socialreformerna successivt förverkligas. Skattelättnadsprogrammets realiserande utgör, som i det föregående understrukits, ett av huvudvillkoren för att vi skola våga räkna med en gynnsam ekonomisk utveckling. Kombinationen av fortlöpande skattelättnader och sociala reformer är jämväl enligt vår mening riktig och naturlig. De sociala reformerna skola främst komma våra gamla, de sjuka och barnen till godo. Den ekonomiska grundvalen för reformerna skola de arbetande människorna skapa genom stegrade produktiva insatser. De som arbeta böra erhålla den uppmuntran och stimulans, som skattelindringarna otvivelaktigt skulle innebära.

På grund av vad sålunda anförts hemställa vi,

att riksdagen måtte, med beaktande av här ovan framförda synpunkter och förslag, *dels* uttala sig för omsättningsskattens borttagande, *dels ock*, för främjande av en gynnsam ekonomisk utveckling i vårt land, förorda en successiv allmän sänkning av den direkta beskattningen.

Stockholm den 3 maj 1946.

Fritiof Domö.

J. B. Johansson.

K. G. Ewerlöf.

Gustaf Velandér.

Karl Wistrand.

Georg Andréén.

Axel Mannerskantz.

Ivar Anderson.

Ebon Andersson.